

Allhelgonakyrkan i Malmberget

Kulturhistorisk värdering
Anna Elmén Berg
Piteå museum
2021

Innehåll

Inledning	3
Skydd och prioritet	3
Kulturmiljölagens skydd i ett nationellt perspektiv	4
Förhållningssätt till kulturmiljö och kulturhistoriskt värde	4
Kan kulturhistoriskt värde flyttas?	6
Sammanfattning av kulturhistoriska värden	7
I Allhelgonakyrkan: historik och beskrivning	9
Kyrkans förhistoria	9
Platsen	10
Kyrkobygget	10
1974 års rivning och återuppförande	10
Kyrkomiljön	11
Kyrkotomten	12
Allhelgonakyrkan	13
II Inredning, inventarier och konstnärlig utsmyckning	18
Konfirmandsalen, numera ”lillkyrka”	28
Hallen	29
III Allhelgonakyrkan: analys av kulturhistoriska värden	29
Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning	29
Att särskilt beakta i användning och förvaltning	29
Kyrkohistoriska värden	30
Arkitekturhistoriska, konsthistoriska och estetiska värden	33
Bebyggelsehistoriska värden	37
Kulturhistoriska värden utifrån regional nivå	39
Kulturhistoriska värden utifrån lokal nivå	40
Källor och litteratur	42
Arkiv	42
Muntliga uppgifter	42
Internetpubliceringar	42
Otryckta rapporter	42
Tryckta källor och litteratur	42

Inledning

Gällivare-Malmbergets pastorat har i en skrivelse till Länsstyrelsen i Norrbotten (dnr 433-1871-2021) begärt att få det skydd upphävt, som Allhelgonakyrkan har. Syftet anges vara att klarlägga vilka handlingsalternativ som kommer att finnas, när kyrkofullmäktige ska fatta beslut om kyrkans framtid. Ett alternativ anges vara att kyrkan rivs, men därefter inte återuppförs.

Länsstyrelsen har begärt att ansökan ska kompletteras med en kulturhistorisk dokumentation/utredning som värderar och sätter in kyrkan i sitt kulturhistoriska sammanhang ur ett kyrkohistoriskt, lokalt, regionalt och nationellt perspektiv.

Piteå museum har fått i uppdrag att genomföra utredningen. Den är gjord under april 2021 av FD, antikvarie Anna Elmén Berg. Den fotografiska dokumentationen är gjord av fotograf Maria Fäldt, Piteå. Rapporten är fackgranskad av FD Jakob Lindblad, Konstvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet, som också bidragit till texten.

Allhelgonakyrkan ligger i Finnstan i västra Malmberget (Alprosen 11, Gällivare kommun) i det område som enligt den avvecklingsplan som LKAB presenterade 2017 ska avvecklas 2016–2026. Idag uppges att kyrkan ska vara borta år 2024. Det alternativ som tidigare diskuterats har gällt att återuppföra kyrkan i Koskullskulle.

Skydd och prioritet

Allhelgonakyrkan i Malmberget är skyddad enligt 4 kap Kulturmiljölag (1988:950). Den hör till den exklusiva kategori om cirka åttio kyrkobyggnader, uppförda efter 1939, som skyddas enligt Riksantikvarieämbetets särskilda beslut 1990-04-19. I beslutet betonades att det urval som gjorts var mycket strikt och enbart omfattade kyrkor som hade ”ett särskilt intresse genom hög konstnärlig eller arkitektonisk kvalitet eller som exempel på en viss teologisk gestaltning”. Inför urvalet skedde samråd med Svenska Kyrkans nämnd för gudstjänstliv och evangelisation samt berörda regioners länsstyrelser och läns museer.

Samhällena Malmberget och Koskullskulle är i enlighet med 3 kap Miljöbalken (1998:808) utpekade som *riksintresse för kulturmiljövården*. I den *Fördjupade riksintressebeskrivning* som gjordes 2011 poängterades att ”Allhelgonakyrkan har högst prioritet bland de byggnader i Malmberget som bör flyttas”. I den *Kulturmiljöanalys* som gjordes 2017 (Kulturmiljöanalys Malmberget, etapp 3) anfördes att ”Rivning är inget alternativ för kyrkan och klockstapel”.

De riktlinjer som anges för flyttning är sammanfattade som följer:

Vid återuppförandet på den nya platsen gäller, att kyrkan i allt väsentligt såväl till exteriör som interiör ska bibehålla sitt nuvarande utseende - som arkitekten själv uttryckte det inför flyttningen på 1970-talet. Vid flytten bör beaktas Ahlbergs ursprungliga intentioner beträffande kyrkomiljön som bestående av kyrka, klockstapel, bogårdsmur, planteringar och ”kyrkbacke”. Valet av ny plats bör studeras noggrant.

Kulturmiljölagens skydd i ett nationellt perspektiv

Enligt kulturmiljölagen omfattar skyddet alla Sveriges kyrkor uppförda till och med 1939 och ett urval av kyrkobyggnader av senare datum. Det innebär att landets samlade kyrkliga kulturarv betecknas som en nationell angelägenhet.

Enligt kulturmiljölagens skrivning är alla kyrkor att betrakta som nationellt kulturarv. Denna bedömning går långt tillbaka i tiden. De svenska kyrkobyggnaderna etablerades som ett nationellt kulturarv under 1900-talets första hälft. Forskning och inventering, liksom kyrklig förnyelse samverkade då med en effektivisering av kulturminnesvården, som moderniserades genom ny lagstiftning och organisation (Elmén Berg 1997). Avgörande för hur det nationella kyrkliga kulturarvet formerades var att det då inte handlade om något eliturval, utan att värnandet gällde alla Sveriges kyrkor, som betraktades som omistliga delar av det nationella kulturarvet (Elmén Berg 2017).

I samband med relationsförändringen kyrka – stat år 2000 och i lagstiftningen kring den kyrkoantikvariska ersättningen har staten deklarerat att det kyrkliga kulturarvet, definierat som alla landets skyddade kyrkobyggnader, är en nationell angelägenhet (Eriksson 2010).

Riksantikvarieämbetet har också förtydligat vilka aspekter som bör vävas in i den samlade bedömningen av en kyrkas kulturhistoriska värde:

Det är inte enbart kvalitativa, estetiska eller historiska egenskaper som tillmäts värde, utan också de symboliska, icke-materiella. Varje kyrka, oavsett ålder och konstnärlig utformning utgör ett lokalt kulturarv för sin bygd eller stadsdel. Alla kyrkor sammantagna bildar ett heltäckande historiskt arkiv, de är dokument om en viktig sfär av vårt lands utveckling. (Schwanborg 2006)

Förhållningssätt till kulturmiljö och kulturhistoriskt värde

Beträffande samhällsomvandlingarna i Malmfälten har Riksantikvarieämbetet uppsatt som önskvärt att kulturarvet ses som en resurs:

Att ta tillvara det unika kulturarvet som en resurs, både materiella och immateriella värden, kan gynna lokalsamhällets framtida attraktivitet och den regionala utvecklingen på sikt. Det är också intressant ur ett nationellt och internationellt perspektiv att värna Malmfältens kulturarv. (Riksantikvarieämbetet 2009)

Bebyggelsemiljöerna är långt mer än bara ett fysiskt kulturarv i form av ett antal mer eller mindre speciella byggnader. Miljöerna innehåller även väsentliga immateriella kulturvärden som hör ihop med det liv som tidigare levts och nu levs där, händelser som har utspelats, minnen och känslor som är förknippade med platserna. Människorna kom från många olika håll för att arbeta i gruvorna. Arbetet var relativt väl betalt och samhällena välorganiserade. Det har funnits ett betydande socialt välstånd i Malmfälten och en tradition av

rika och sammansatta kulturyttringar. Här finns också minnen av kollision och integration med kulturer som redan fanns på platserna innan gruvverksamheten, inte minst den samiska.
(Riksantikvarieämbetet 2009)

Riksantikvarieämbetets definition av kulturhistoriskt värde ser ut så här:

Kulturhistoriskt värde består i de möjligheter materiella och immateriella företeelser kan ge vad gäller att inhämta och förmedla kunskaper om och förståelse av olika skeenden och sammanhang – samt därigenom människors livsvillkor i skilda tider, inklusive de förhållanden som råder idag. (Riksantikvarieämbetet 2015)

Enklare uttryckt:

... ju bättre en företeelse bidrar till möjligheterna att utvinna och kommunicera en bredd av kulturhistorisk kunskap – desto högre är dess kulturhistoriska värde. (Riksantikvarieämbetet 2015).

Södra vapenhuset med framställningen av Livets träd i traditionellt järnsmede.

Kan kulturhistoriskt värde flyttas?

Det kan inledningsvis vara motiverat med en reflektion angående den fråga som ofta ställts i Malmfälten under det senaste decenniet, när stadsomvandlingar pågått i både Malmberget och Kiruna: *Kan kulturhistoriskt värde flyttas?*

När det gäller Allhelgonakyrkan är förhållandet speciellt, eftersom kyrkan redan har flyttats en gång. Återuppförandet 1974 gjordes i samverkan med upphovsmannen, arkitekten Hakon Ahlberg. Den nya platsen tillfördes också nya värden, genom att kyrkan fogades in i en mer urban typ av bebyggelsemiljö och samkomponerades med församlingshem och prästgård.

Varken exteriört eller interiört gick kulturhistoriska värden förlorade – det gjordes få förändringar, så både kyrkan och klockstapelns framstår i stort sett än idag som det gjorde vid den första invigningen allhelgonadagen 1944.

De förändringar som har skett är betydelsefulla för kyrkans användning och de är ungefär samma som alla svenska kyrkor under tidsperioden genomgått: moderna bekvämligheter som hall, kapprum, toaletter och förråd har tillkommit. Ett behov av en mindre samlingsal har också funnits, där ett mindre antal människor kan samlas till mer intima sammankomster. En sådant sidokapel har inrättats i den södra utbyggnaden.

Men utifrån dagens horisont är det också tydligt att något gick förlorat vid flytten: det fria, lantliga läget, klockstapelns funktion som stiglucka, den stadiga bogårdsmuren i sten, avtäckt med spån och kyrkbacken med växtlighet av fjällkaraktär. Samt stämningsvärdena i den besökandes upplevelse av växling mellan ljus och mörker som arkitekten Hakon Ahlberg komponerade: ”från den öppna platsen in i klockstapelns dunkel, ut ur den och in på kyrkbackens avskilda område under öppen himmel, vidare in i det smala, mörka vapenhuset som slutligen ledde fram till målet, det öppna ljusa kyrkorummet.” (Johansson 2007).

Därför skulle en flytt av Allhelgonakyrkan i dag inte innebära någon förlust av kulturhistoriska värden. Tvärtom – att återuppföra kyrkan på en plats som bättre svarar mot dess karaktär och Hakon Ahlbergs ursprungliga intentioner skulle kunna ge möjlighet till förädling av kulturvärdet.

Sammanfattning av kulturhistoriska värden

Kyrkohistoriska värden

värdena är relevanta på alla tre nivåer: lokalt, regionalt, nationellt

- Allhelgonakyrkan är ursprunget till Malmbergets församling och än idag församlingens enda kyrka.
- Kyrkans tillkomsthistoria belyser de samhällsförhållanden som rådde vid kyrkans tillkomsttid, Svenska kyrkans svaga ekonomiska ställning, LKAB:s samhällsbärande, patriarkaliska roll samt beroendet av det internationella händelseförloppet.
- Allhelgonakyrkans påkostade utförande står i kontrast till de knappa ekonomiska förhållanden som Gällivare församling verkade under.
- Allhelgonakyrkans utformning som gudstjänstlokal har för sin tid moderna liturgiska drag som tillkom under inflytande från den riktning inom kyrkan som kallas Den nya kyrkosynen.
- De förändringar av kyrkans funktion som gjordes 1974 speglar hur teologiska och liturgiska förändringar påverkat gudstjänstlivet.

Arkitekturhistoriska, konsthistoriska och estetiska värden

värdena är relevanta på alla tre nivåer: lokalt, regionalt, nationellt

- Allhelgonakyrkans är värdefull som en ovanligt påkostad och enhetligt gestaltad kyrka från 1940-talet.
- Allhelgonakyrkan är värdefull som representant för den riktning inom svensk kyrkoarkitektur som sökte sig tillbaka till svensk byggnadstradition för inspiration till nyskapande.
- Allhelgonakyrkan är värdefull genom upphovsmannen Hakon Ahlberg, som var en av sin tids mest framgångsrika och betydelsefulla arkitekter och under en lång period LKAB:s särskilde bolagsarkitekt.
- Allhelgonakyrkan är värdefull som ett exempel på att ett stort industriföretag donerade kyrka till en församling.
- Allhelgonakyrkan har ett högt upplevelsevärde ur estetiskt perspektiv, där arkitektur och konst bildar en samlad konstmiljö av hög kvalitet och där även en konstform som musik kommer till sin rätt genom rummets akustiska kvaliteter.
- Allhelgonakyrkan är av särskilt konsthistoriskt intresse för framtida forskning genom de många referenserna till svensk byggnadskonst och till platsen, dess natur och historia samt till samhälle och arbetsliv.

Bebyggelsehistoriska värden

värdena är relevanta på alla tre nivåer: lokalt, regionalt, nationellt (som riksintresse)

·Allhelgonakyrkans tillkomst och placering ovanför Kaptensvägen, liksom rivningen och återuppförandet i Finnstan är en väsentlig del i samhällets bebyggelsehistoria.

Teknik- och industrihistoriska värden

värdet är framför allt betydelsefullt på nationell nivå

·Inom teknik- och industriminnet Norrbottens teknologiska megasystem kan Svenska kyrkan ses som stödjande funktion och en viktig samhällsaktör, vars synliga uttryck är Allhelgonakyrkan.

Allhelgonakyrkans kulturhistoriska värden utifrån regional nivå

·Ur ett kyrkobyggnadshistoriskt perspektiv är Allhelgonakyrkan ovanlig i Norrbotten, som en av endast fem murade kyrkor byggda 1901–1950.
·Eftersom kyrkan uppfördes och bekostades av gruvföretaget LKAB fick församlingen en kyrka med mer påkostat utförande än annars skulle ha varit möjligt.

Allhelgonakyrkans kulturhistoriska värden utifrån lokal nivå

·Identitetsvärde
·Kontinuitetsvärde
·Personhistoriskt värde
·Miljömässigt och bebyggelsehistoriskt värde i Finnstan

I Allhelgonakyrkan: historik och beskrivning

Samhället Malmberget ligger högt beläget på Gällivare malmbergs sydsluttning. Det har en tydlig orientering mot söder: bebyggelsen vänder sitt ansikte mot solen och utsikten mot Dundret, samtidigt som det söker skydd från vindar och kyla genom sitt läge på bergets sydsida. Bebyggelsen har ofta haft en särpräglad karaktär just på grund av de topografiska förhållandena. Stora delar av bebyggelsen byggdes i starkt lutande terräng.

Kyrkans förhistoria

Svenska kyrkans roll i samhället var till en början inte självklar. Platsen hörde till Gällivare församling och där fanns kyrka, så invånarna förväntades söka sig dit. Frikyrkor kom däremot med järnvägen redan efter 1887: Frälsningsarmén, Missionskyrkan och Metodisterna etablerade sig snabbt.

Stora industriföretag hade däremot vid den här tiden intresse av att anknyta till statskyrkan. När LKAB hade övertagit gruvdriften 1893 anställdes därför snart en gruvpredikant, Erik Bore, som var präst och tjänstgjorde i samhället 1894–1899.

Den första kyrkobyggnaden var det så kallade gruvkapellet som uppfördes 1896–1897 av gruvbolaget. Kapellet låg uppe i östra Malmberget. Det bestod av en enkel kyrksal, sammanbyggd med ett bostadshus. Byggnaden var timrad och panelklädd. Kyrksalens betydelse markerades i fasaden genom kopplade, spetsbågiga fönster. (För utförligare beskrivning av gruvkapellet, se Johansson 2007).

Svenska kyrkan övertog verksamheten i samhället först 1919. Då inordnades gruvprästen i Gällivare församling som ordinarie komminister. När den nya kyrkan togs i bruk 1944 användes kapellet som missionshus i ytterligare ett par decennier. Det revs slutligen på grund av markens underminering 1966.

Den nya kyrkan ritades av arkitekten Hakon Ahlberg. Denne var från 1930-talet LKAB:s särskilde arkitekt. För Malmberget ritade han det numera rivna bolagshotellet som byggdes 1930. Samtidigt tillkom ett bolagshotell i Narvik. I Kiruna har han satt sin prägel både på samhället genom en stadsplan för Triangelområdet (1953), på Luossavaaraområdet (1957) samt på industriområdet genom uppfordrings- och sovringsverk (1958) samt driftskontoret (1960).

Kyrkan byggdes och bekostades av LKAB. Som motprestation krävde bolaget att församlingen inköpte en anvisad tomt och att den åtog sig kyrkans framtida underhåll. Dessutom uppställdes kravet att kyrkan inte fick förändras utan tillstånd från arkitekten. Efter dennes död övergick rollen som tillståndsgivare till LKAB.

Under tillkomstprocessen anses LKAB:s dåvarande direktör Martin Waldenström ha varit en viktig samtalspartner till arkitekten Hakon Ahlberg och hans medarbetare Erik Ekeberg. Men arkitekterna hade stor frihet att utforma kyrkan och företaget verkar inte heller ha uppsatt några ekonomiska ramar.

För en utförligare historik och beskrivning av kyrkan hänvisas till Johansson 2007.

Platsen

Den tomt som inköptes låg ovanför Kaptensvägen, centralt i samhället men gränsande till ett obebyggt område. Platsen var en stenig ås och i närheten fanns oordnad kåkbebyggelse. Efter att de oönskade bosättarna gett sig av, kom kyrkan att ligga i monumental avskildhet i ett stort grönområde med utsikt. Den var belägen i en svagt lutande sluttning och omgiven av en spåntäckt gråstensmur, som byggts av stenarna på tomten.

Kyrkobygget

På grund av att byggandet skedde under andra världskriget var tillkomstprocessen komplicerad. Eftersom det rådde brist på arbetskraft i landet vägrades företaget bygglov från Arbetsmarknadscommissionen. Arbetet kunde starta först sedan LKAB intygat att den arbetskraft som användes var medicinskt oförmögen att utföra andra arbeten. Kontrakt tecknades med byggfirman Hallström & Nisses i Sundsvall 1942.

På grund av den för norrbottniska förhållande ovanligt resursstarka byggherren fick kyrkan ett ytterst påkostat utförande. Det mesta framställdes hantverksmässigt: bräderna bilades för hand och spikarna smiddes. Arkitekten föredrog naturmaterial och just i materialverkan och det hantverksmässiga utförandet ligger också mycket av byggnadens estetiska kvaliteter. Väggarna murades i tegel och till trädetaljerna användes fura av hög kvalitet.

1974 års rivning och återuppförande

När gruvbrytningen och rasrisken började påverka samhället på 1960-talet stod kyrkan tidigt på tur. Projektering för rivning och återuppförande på annan plats inleddes 1966. Arkitekten Hakon Ahlberg ledde arbetet, biträdd av Lars Hultqvist. Ritningarna för kyrkan var färdiga 1968. Samtidigt ritades ny församlingsgård och ny prästgård. Även denna gång tog LKAB det ekonomiska ansvaret och rollen som byggherrens ombud.

Arkitekten Hakon Ahlberg slog vakt om kyrkans gestaltning och utförande. Han föreskrev att arbetet skulle ske med återanvändande av så mycket som möjligt av materialet och minimala förändringar. Grundsatsen lydde: "Vid återuppförandet på den nya platsen gäller, att kyrkan i allt väsentligt skall såväl till exteriör som interiör bibehålla sitt nuvarande utseende".

När kyrkan revs kunde treklöverbladsvalvet med takstolarna flyttas i ett stycke. Tegelmurarna revs och nya byggdes på den nya platsen istället upp i betong. Vid byggandet följdes originalritningarna, men vissa avsteg gjordes för att tillföra kyrkan nya funktioner. Efteråt konstaterades i en statlig utredning att eftersom så stor del av kyrkans totala ursprungsmaterial inte återanvänts, måste kyrkan i officiella sammanhang betraktas som ett nybygge från 1974. Samtidigt som kyrkan byggdes tillkom också nytt prästboställe och församlingsgård.

Allhelgonakyrkan i Malmberget i april 2021. Foto Maria Fäldt.

Kyrkomiljön

Kyrkan är belägen i det område i västra Malmberget som kallas Finnstan, söder om det tidigare Järnvägsområdet. Kyrkan, prästgården och församlingshemmet bildar en ensemble som ligger i rad längs Masgatan, ovanför Gällivarevägen som är den stora genomfartsleden i området. Miljön är belägen på en söderslutning i brant lutande terräng.

Prästgården och församlingshemmet är vita suterrängbyggnader i karakteristisk tegelmodernism. Även dessa ritades av Hakon Ahlbergs arkitektkontor och bekostades av LKAB på 1970-talet.

Området bebyggdes först efter en stadsplan från 1898, som ändrades 1951 för att bebyggelsen skulle kunna förtätas. Äldre bebyggelse sanerades då bort. Norr om kyrkomiljön finns idag låga lamellhus som tillkommit under 1950-talets slut och 1960-talets början. I söder låg tidigare tre punkthus i åtta våningar. Närmast nedanför kyrkan ligger en stor parkering.

Omplaceringen av kyrkan gjordes i samråd med arkitekten. Jämfört med det förra läget kom den omkringliggande bebyggelsen närmare inpå. Men placeringen framstod vid den tiden ändå som framtidsinriktad. Eftersom det då antogs att bebyggelsen skulle utvecklas mot söder, skulle kyrkan med tiden ha fått ett centralt läge. Detta antagande stämde inte, utan kyrkan kom istället att ligga i utkanten av samhället. Utifrån dagens horisont framstår det som uppenbart, att ett bättre läge skulle kunna ha gjort anläggningen större rättvisa.

Exteriör från söder, med vapenhuset till vänster och sidoskeppet till höger.

Kyrkotomten

Kyrkoanläggningen placerades i starkt lutande terräng som fylldes ut och terrasserades mot söder. Efter återuppförandet var kyrkan inhägnad med ett svartmålat järnstaket mot norr och en mur mot öster, väster och norr. Muren bildade en ramp i tre avsatser. Murens höjd var anpassad efter arkitektens intentioner. Däremot uppfylldes inte Ahlbergs önskemål om att den skulle målas vit. På 2010-talet revs de södra delarna av muren och ersattes av ett svartmålat järnstaket, liknande det tidigare.

Klockstapelns är placerad i det sydöstra hörnet och står på en hög stenfot murad av sprängsten. På den förra platsen utgjorde den stiglucka i kyrkogårdsmuren. Denna funktion saknas idag. Kyrkotomten nås istället via en trappa som leder upp från parkeringen.

De rester av muren som finns kvar i väster och norr visar dess utseende. Muren är gjuten i betong och har en tydlig textur genom avtrycken efter gjutformens bräder. Den är avtäckt med kopparplåt.

Exteriör från öster.

Allhelgonakyrkan

Kyrkan är uppförd på en rektangulär grundplan med utbyggnader för en mindre samlingshall samt vapenhus i söder och norr. Det södra vapenhuset var från början målat i engelskt rött och portarna tunt laserade i blått. Det nordliga tillkom vid återuppbyggnaden på 1970-talet.

Exteriören präglas av modernismens formspråk, men med referenser till äldre svensk byggnadskultur. På håll är det första visuella intrycket av kyrkan rena, geometriska former i svart och vitt. Det valmade, spånklädda sadeltaket är brant lutande med långt utdragna taksprång. Det dominerar exteriören, medan långhusets vitputsade betongmurar är mindre framträdande. Den fristående klockstapeln är formad av rena växelvis raka och lutande former och avslutas uppåt i en djärv spets. Byggnadstypen är traditionell med historiska referenser, utförandet mer modernistiskt. Även klockstapeln är klädd i spån.

Anläggningens disposition har traditioner från medeltiden: till ett rektangulärt långhus har lagts mindre vapenhus i trä och en större utbyggnad. I ett historiskt sammanhang skulle en sådan utbyggnad kunna ha varit ett gravkor. Här fyller den en för tiden modern funktion som mindre samlingshall.

Kyrkobyggnaden ger från söder ett slutet intryck, mycket på grund av utbyggnadens framskjutande, fönsterlösa gavelfasad. Vapenhusen är byggda i trä och mörkt tjärbruna. Fönstren i norr och söder bildar låga, breda rundbågar, är spröjsindelade och jämnt fördelade över fasaderna. På den norra sidan avtecknar sig koret i fasad genom tre höga, smala slitsar täckta av glasmålningar. I västgavel sitter ett stort, runt fönster och på norra takfallet en oval takkupa.

Exteriör från norr.

Arkitekten Hakon Ahlberg berättade själv vid tillkomsttiden om hur han valt formspråk. Han angav att den traditionella utformningen valdes i övertygelse att gudstjänsten inte skulle berikas av en modern form, utan snarare utarmas. Han underströk dock att gestaltningen inte gjort genom imitation, utan hävdade att om tradition skulle hållas levande måste den förnyas och ges en personlig gestaltning. Detta var en modernistisk idé, som omfattades av den samtida arkitektkåren, för vilka originalitet var ett honnörsord. Allhelgonakyrkan är en enskeppig salkyrka med sidoskepp.

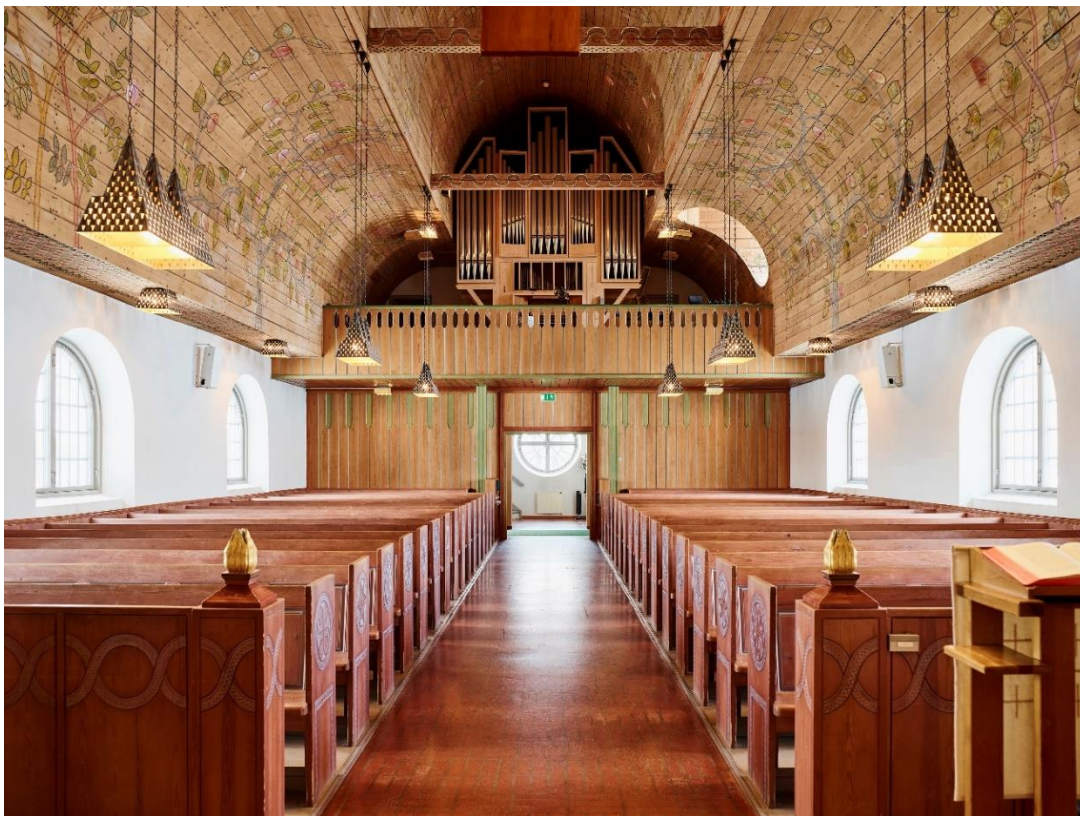
Koret ligger i öster och är inskrivet i den rektangulära grundplanen. Bakom finns utrymmen för sakristia, brudkammare, andaktsrum med altare samt kapprum. I söder finns en mindre samlingsal som från början var tänkt som konfirmandsal. Den kan avskiljas från kyrkorummet med vikväggar.

Interiören täcks av ett högt treklöverbladsvalv i trä som ger långhuset en monumental resning av traditionell karaktär. Det har en öppen bänkinredning indelad i två kvarter på ömse sidor om en mittgång. Mot yttermurarna ansluter bänkarna till en vägghängspanel. Mot mittgången har de rakt avslutade gavlar. Rummet hålls samman av ett lackerat tegelgolv som löper längs mittgången och in i koret. Golvet och trävalvet ger rummet en ombonad karaktär som gör att det trots sin storlek och monumentalitet har höga trivselsvärden.

Korets gräns mot långhuset markeras genom att murarna här är indragna mot rummet. I den vinkel som bildas sitter nummertavlor på ömse sidor. Predikstolen är placerad vid den norra muren. På södra sidan har dopfunten sin plats. Koret är något förhöjt i förhållande till kyrkorummet. Det har en svängd altarring i trä som i golvnivå är markerad genom en bred rödbrun kalkstenslist, som samtidigt utgör knäfall.

Interiör mot öster. Långhusets armaturer av svarta perforerade plåthuvar sitter jämnt fördelade över kyrkorummet.

Interiör mot väster.

Interiör mot väster. Den bakre väggen tillkom vid kyrkans återuppförande 1974.

Kyrkans västra parti upptas av orgelläktaren och orgeln som komponerats in i klöverbladvalvets mittvalv. Den bakre väggen liksom läktarbarriären är klädd i en patinerad träpanel. Panelen är dekorerad genom att brädernas avfasningar färgats in i grönt och ett stiliserat växtmotiv i form av sädesax skurits ut. Läktarbarriären har ett genombrutet axmotiv. Dörrarna ut mot förhallen liksom pelarna under läktaren är avfärgad i samma gröna kulör. Orgeln är tillverkad av Grönlunds orgelbyggeri i Gammelstad 1968.

Interiör mot koret.

Korväggen följer klöverbladsvalvets form, men dess mittparti är indraget i en grund nisch. Altaret är väggfast och murat av svart sten. Ovanpå altaret står ett altarretabel och högst upp pryds korväggen av ett triumfkrucifix.

Som gudstjänstrum är kyrkorummets funktion gestaltat under påverkan av de rörelser inom Svenska kyrkan som brukar benämnas den liturgiska rörelsen och den nya kyrkosynen. Detta kommer till uttryck särskilt i utformningen av koret och altarpartiet (se nedan).

II Inredning, inventarier och konstnärlig utsmyckning

Den fasta inredningen, som bänkinredning, predikstol, altarring, altare, dopfunt, liksom inventarier som nummertavlor och armaturer är formgivna av Hakon Ahlberg. Både arkitekturen och den konstnärliga utsmyckningen bär på otaliga hänsyftningar på äldre svensk byggnadstradition, men anknyter även till platsens och regionens identitet genom referenserna till gruvan och järnframställningen samt till samer, nybyggare och gruvarbetare.

- Spåntaket tillverkades av handkluvna spån av Grythytte Skifferverk.
- Klockstapeln med sina djärva former har äldre förebilder. Den nedre delens ”kjolform” har släktskap med klockstaplar i Uppland från 1700-talet. Den övre delens spetsiga pyramidformade huv liknar äldre klockstaplar i Västergötland.
- Ytterdörrarna mot huvudentrén och sakristian har dekorerats med järnbeslag. Dörren till huvudentrén har en framställning av Livets träd, motivet på dörren mot sakristian benämns ”Såsom hjorten trängtar”. Liknande järnbeslagna dörrar fanns redan från tidig medeltid. Rogslösa kyrka i Östergötland har det mest kända exemplet. Järnbeslagna dörrar finns även på Kiruna kyrka från 1912.
- Det klöverbladsformade valvet har kända förebilder i exempelvis kyrkorna i Södra Råda och Ärentuna. Det sistnämnda finns idag på Historiska museet. Valvets dekorationsmålningar i ljus gröna, röda och vita kulörer är gjorda av konstnärerna Dagny Bohlin och Brita Hörlin. Valvdekoren är en rörlig växtornamentik i form av trädstammar och grenverk som bär blommor, frukter och bär.

Valvets målningar av Dagny Bohlin och Brita Hörlin.

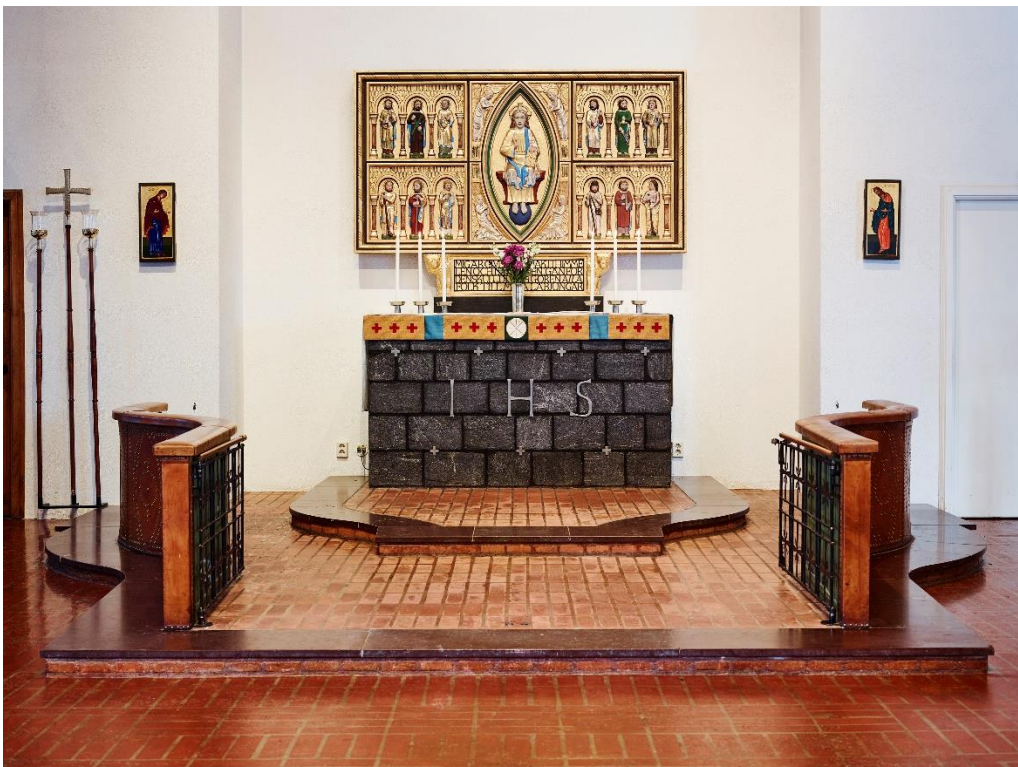

Bänkinredningen med skuren dekor som hämtat drag från både samisk och kristen ornamentik. Eldslågan har i sen tid fått en lägre bas.

- Fönstren har drag av svenskt 1700-talet, men har låga, breda proportioner, till skillnad från 1700-talets fönster som ofta var högresta.
- Bänkinredningen är traditionellt ordnad i kvarter och målade i rött och blått. Gavlna och bänkskärmarna mot koret är dekorerade med abstrakta mönster. Ornamentiken för tankarna både till samisk och kristen kontext. Snideriet är utfört av Stiko Per Andersson i Mora. Bänkskärmarna på ömse sidor om mittgången mot koret var från början försedda med skulpterade växtgirlander som bar upp en eldslåga. Lågorna finns kvar, men har vid okänt tillfälle fått en lägre bas.
- Långhusets armaturer består av svarta perforerade plåthuvar som förgyllts invändigt. De är ritade av Ahlberg och formen sägs vara inspirerad av tippögarna med slagg som bildas utanför gruvan. De väcker också associationer till medeltida rökelsekar. Armaturerna tillverkades av J. Anderssons Smidesverkstad i Stockholm. Armaturernas placering är noggrant avvägd så att de är jämnt fördelade över kyrkorummet och sprider ett stämningsfullt sken som reflekteras i träinredningen.

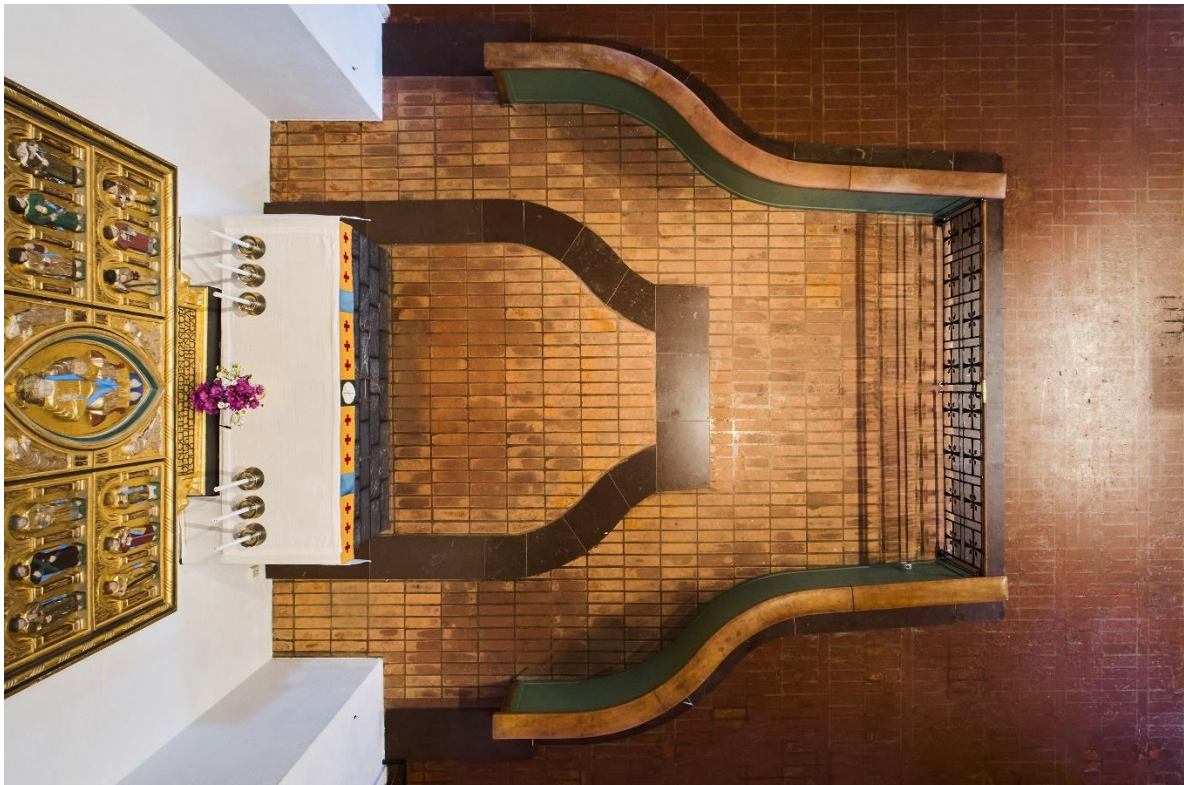
Triumfkrucifixet formgavs av Helge Thiis och Odd Hilt. Bildhuggare var Oskar Thunholm och konservator Alfred Nilsson utförde måleriet.

På altaret står ett altarretabel som formgavs av de norska konstnärerna Helge Thiis och Odd Hilt. Altaret tillverkades av svart järnmalm från Hermelinsgruvan.

Altarringen är öppen framifrån och försedd med grindar som kan öppnas och stängas. En kalkstenslist tecknar altarringens bågform som upprepas på det upphöjda partiet innanför altarringen.

- Altaret är tillverkat av svart järnmalm från Hermelinsgruvan och dekorerat med IHS och tolv små kors i tenn. Stenblocken höggs av de lokala stenhuggarna O.A. Nordström och Adolf Larsson.
- Altarretablet och triumfkrucifixet formgavs av två norska konstnärer som vistades som flyktingar i Sverige under andra världskriget. Arkitekten Helge Thiis hade varit domkyrkoarkitekt i Trondheim från 1929. Odd Hilt var skulptör och även han hade varit verksam vid restaureringen av Nidarosdomen i Trondheim. Bildhuggare var Oskar Thunholm och måleriet utfördes av konservatorn Alfred Nilsson. Formgivningen går tillbaka på medeltida förebilder.
- Altarringen har slutna sidor och är tillverkad i trä. Invändigt är altarringen grönmålad, medan altarringens utsida är klädd med kalvskinn och dekorerad med mässingsmaljor som refererar till samiska bälten. Nitarna tecknar en mandorlaform som också återfinns i altarretablet. Arbetet är utfört av C.P. Malmqvist efterträdare Erik Andersson, Stockholm.
- Altarringen är öppen mot mittgången. Den har framtill dekorativa smidesgrindar som kan öppnas. Den öppna altarringen var i samtiden en liturgisk nyhet, som innebar att altarets betydelse i kyrkorummet bättre kunde framhållas, när inte skymdes av altarringen. Det innebar också att prästen kunde träda fram till altaret rakt framifrån. Arkitekten uppger dock att arrangemanget väckte invändningar från församlingen, som ansåg att det var viktigt att ringen kring altaret var sluten vid nattvardsgången. Därför insattes grindarna.
- Altarringen står på ett något upphöjt parti, som följer ringens form i en egenartad bågformad list i rödbrun jämtländsk kalksten. Kalkstenslisten är något förhöjd och kan även utgöra knäfall. Bågformen upprepas i en kalkstenslist i en förhöjning av golvet framför altaret. Formen har ibland angetts vara hämtad från den form som masugnar har. Svängda altarringar förekommer också i svenska 1700-talskyrkor, men det är oklart om det finns någon direkt förebild. Kalkstensarbetena gjordes av Gusta Förädlingsverk i Brunflo.
- Till altarskranket hör lösa knäfallsbuntar. Arkitekten uppger att knäfallskuddarna tillkom på församlingens önskemål. En liturgisk nyhet vid tillkomsttiden var att nattvarden kunde firas utan knäfall. Tidigare var buntarna skinnklädda. De nuvarande är klädda med gult tyg.

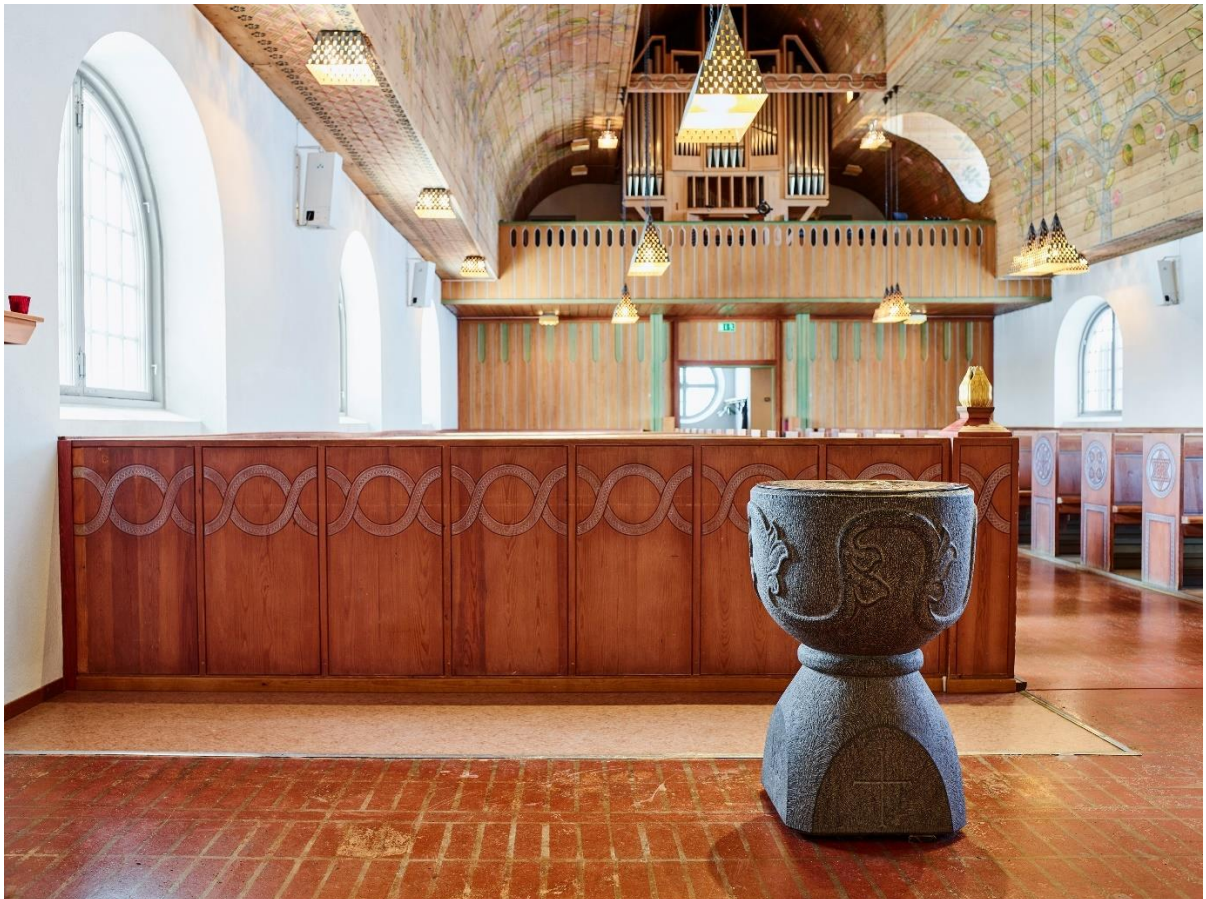

Altarringen har en svängd form som även formas av kalkstenslisterna. Den är klädd med kalvskinn och utsidan är dekorerade med mässingsmaljor som påminner om samiska bälten.

Predikstol med ljudtak är ritad av Hakon Ahlberg och tillverkad i Mora. Bakom textil vävnad av Märta Måås-Fjetterström. Till höger glasmålningar av Einar Forseth.

- Predikstolen är traditionellt utformad med predikstolskorg på fot och ljudtak ovanför, men utförd i enkla moderna former och smyckad enbart med text. Detta sätt att utsmycka kyrkor var efter reformationen vanligt i jämtländska kyrkor. Predikstolen är tillverkad av Rull Hans Erikssons snickerifabrik i Mora. Bakom predikstolen hänger en textil vävnad av Märta Måås-Fjetterström.

Dopfunten växtslingsor samspelar med bänkskärmens samiska ornamentik.

- Dopfunten är huggen i svart granit av Per Palm. Formgivningen går tillbaka på tidigmedeltida, romanska förebilder. Cuppan är dekorerad med stiliserad växtornamentik och på foten tunna, utmejslade kors.
- Dopskålen är en silverskål som dekorerats med bilder hämtade ur Lapplands fjällflora. Den är tillverkad av silversmeden Sven Arne Gillgren, liksom nattvardssilvret (även detta designat av arkitekten).

Dopskålens växtmotiv är komponerat av Hakon Ahlberg och hämtat ur Lapplands fjällflora.

Korets glasmålningar av konstnären Einar Forseth.

Detalj av den mittersta målningen med porträtt av Lars Levi Laestadius och nedtill scener ur platsens arbetsliv, bärplockning, fiske och skogsarbete med sågning av timmer. Fönsterbänkar av kalksten från Jämtland.

- Glasmålningarna är interiörens mest magnifika konstverk, formgivna av Einar Forseth och utförda av N.P. Ringströms glasmästeri i Stockholm. Forseth var en av tidens mest uppskattade konstnärer när det gällde konstnärlig utsmyckning, det som idag kallas arkitekturbunden konst. Hans mest kända verk är mosaiken Mälardrottningen i Gyllene salen i Stockholms stadshus (1923). Internationellt uppmärksammades hans glasmålningar för Coventry Cathedral i England (1962). Glasmålningarnas motiv är både historiska och bibliska. Centrala är porträtten av tre portalfigurer inom svensk kyrkohistoria, de tre män som under olika skeden verkade för den kristna läran till Lappmarken: Pehr Högström, Lars Levi Laestadius och Johan Rattamaa. De två sistnämnda var förgrundspersoner inom laestadianismen, den inomkyrkliga väckelserörelse som uppstod under 1800-talet.
- Glasmålningarna har ett modernistiskt, närmast expressionistiskt formspråk. De är utförda i både klara och mustiga färger, främst i blått, rött, vitt och grönt. De svarta spröjsarna indelar framställningen i fragment, där varje enskild glasbit har ett eget motiv och berättar en del av historien. Övre partiet av de tre fönstren återberättas Nya testamentets evangelier, med scener ur Jesu liv, korsfästelsen, uppståndelsen och himmelfärden. I mittpartiet finns porträttmedaljongerna. I nedre partiet berättas regionens historia med scener ur samer, nybyggares och gruvarbetares arbetsliv.
- Möblerna till sakristian formgavs och tillverkades av Carl Malmsten. Altarskrudar designades och tillverkades av Licism.
- Den nuvarande orgeln är tillverkad av Gammelstads orgelbyggeri AB. Tidigare fanns en orgel byggd av Åkerman och Lunds Nya Orgelfabriks AB.

Den textila vävnaden sitter på väggen bakom predikstolen.
Komponerad av Märta Måås-Fjetterström, internationellt känd textilkonstnär.

Den tidigare konfirmandsalen inreddes efter kyrkans återuppförande till ett mindre gudstjänstrum för mindre sammankomster.

Konfirmandsalen, numera ”lillkyrka”

Sett ifrån kyrkorummet skymmer predikstolens placering glASFönstren. Detta något överraskande förhållande, att glasmålningarna inte syns från kyrkorummet, får sin förklaring vid en jämförelse med Ahlbergs originalritning. Ritningen visar att sidoskeppet, den sidoställda kyrksalen från var början avsedd att vara möblerad med rader av lösa stolar orienterade mot koret. På så sätt hade de besökare som satt i den mindre salen utsikt mot glasmålningarna och de som satt i långhuset hade korväggen som fond. Rummet användes från början som konfirmandsal.

I dagligt bruk kallas salen för ”sidoskeppet”. Den är sedan tiden efter återuppförandet 1974 orienterad mot öster och har ett fristående altare, där mässan kan firas *versus populum*. Det innebär att prästen kan stå bakom altaret vänd mot församlingen. Altaret är ett enkelt bord i furu. Till vänster om altaret står en ambo och till höger en dopfont, tillverkade av samma material. Rummet är möblerat med lösa stolar och kan avskiljas från kyrkorummet av stora vikväggar, som är tillverkade med speglar och fyllningar av trä.

Ambon är tillverkad av Fale Solstam 1981. Dopfonten tillkom 2008 och är gjord Anders Lind, som tidigare var kyrkvaktmästare i församlingen. Ryan i sidoskeppet är designad av Elsa Blomgren-Frost och knuten under hennes ledning av Allhelgonakyrkans syförening. I rummet sitter också altarmålningen från det första gruvkapellet.

Hallen

Vid återuppförandet av kyrkan på den nuvarande platsen 1974 gjordes vissa förändringar. Kyrkorummet förkortades genom insättning av en mellanvägg. I byggnadens västra del tillkom en stor hall, kapprum och toaletter samt ett par mindre rum som kunde användas som förråd. Även i dessa delar av byggnaden håller inredningen hög kvalitet.

III Allhelgonakyrkan: analys av kulturhistoriska värden

En kulturhistorisk karakterisering syftar till att på ett nyanserat sätt beskriva och värdera kyrkan som kulturarv. Karakteriseringen ska teckna en bild av helhetskaraktären, lyfta fram den enskilda kyrkans särskilda värden och sätta in den i ett större sammanhang. Genom att ringa in kyrkans kulturhistoriska värde, ska den kunna fungera som en vägledning vid förvaltning och bruk av kyrkan. På 2000-talet genomfördes i Norrbotten ett värderingsprojekt som omfattade samtliga skyddade kyrkor i länet. För Allhelgonakyrkan i Malmberget gjordes en karakterisering av Länsstyrelsen i Norrbotten samt Norrbottens museum 2003.

Denna ligger till grund för följande beskrivning av Allhelgonakyrkans kulturhistoriska värden:

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Kyrkan är ett högtstående exempel på den medeltids/traditionsinspirerade arkitektur som uppförs kring 1900-talets mitt. Interiören har genomgående hög arkitektonisk och konstnärlig kvalitet, där detaljer och helhet samverkar. Materialval och motiv vittnar om LKAB:s och ortens storhetstid och om en ovanlig, regional, konstnärlig medvetenhet.

Att särskilt beakta i användning och förvaltning

- kyrkan återhållna yttre framtoning
- interiörens genomgående höga arkitektoniska och konstnärliga kvalitet i såväl helhet som detaljer
- kontrasten mellan medeltidsinspirerade former och motivval och de moderna ytornas perfektionism
- korets bildfönster av Einar Forseth, en av glasmålarkonstens förnyare under 1900-talet
- träverkets varma, patinerade ytor i valv, bänkar, predikstol, väggar och dörrar
- sidokapellets tydliga 1970-talskaraktär

Men miljön, kyrkobyggnaden och klockstapeln är också bärare av kulturvärden utifrån flera andra aspekter. Sammantaget verkar alla dessa aspekter till Allhelgonakyrkans i Malmberget kulturhistoriska värden. De definieras utförligare nedan:

Kyrkohistoriska värden

Värdena är relevanta på alla tre nivåer: lokalt, regionalt, nationellt

·Allhelgonakyrkan är ursprunget till Malmbergets församling och än idag församlingens enda kyrka.

Församlingen har administrerat och nyttjat kyrkan sedan byggnadstiden, men den kyrkliga organisationen har kontinuerligt förändrats. Vid tillkomsttiden tillhörde samhället Gällivare församling. År 1932 blev Malmberget tillsammans med Koskullskulle eget folkbokföringsdistrikt. Egen församling (och pastorat) blev Malmberget 1962. Från 2014 ingår församlingen i Gällivare-Malmbergets pastorat. År 2022 kommer de båda församlingarna att slås ihop till en, som kommer att benämnas Gällivare församling.

·Kyrkans tillkomsthistoria belyser de samhällsförhållanden som rådde vid kyrkans tillkomsttid, Svenska kyrkans svaga ekonomiska ställning, LKAB:s samhällsbärande, patriarkaliska roll samt beroendet av det internationella händelseförloppet.

Redan 1913 vände sig invånarna i Malmberget till domkapitlet med en begäran om att de skulle kontakta LKAB, med en förfrågan om kyrkobygge i Malmberget. Året innan hade Kiruna kyrka tagits i bruk. Denna var byggd och bekostad av LKAB och sedan donerad till Jukkasjärvi församling. Gruvbolaget anlidade arkitekten Gustav Wickman, som var upphovsman till Kiruna kyrka. Ett ritningsförslag för ny kyrka i Malmberget togs fram, men projektet rann ut i sanden när första världskriget bröt ut.

År 1929 togs nya ritningar fram, denna gång av arkitekten Hakon Ahlberg som då var bolagets särskilda arkitekt. Denna gång var det den internationella börskraschen som kom emellan. Ett slutligt ritningsförslag utarbetades till våren 1942. Bidragande till LKAB:s erbjudande att då bekosta kyrkobygget samt anskaffande av inventarier, var de rekordvinster som företaget gjort genom försäljningen av järnmalm under andra världskriget.

Kyrkan byggdes av LKAB och skänktes till Gällivare församling. Gällivare församlings kyrkoherde vid tiden för Allhelgonakyrkans tillkomst var Jöran Grapenson. Församlingen hade inköpt tomten där kyrkan placerades. I övrigt är det okänt vilken roll Grapenson spelade i sammanhanget. Företagets direktör Martin Waldenströms betydelse är bättre dokumenterad. Kyrkan invigdes på Allhelgonadagen den 5 november 1944 av biskopen Bengt Jonzon. Även Martin Waldenström invigningstalade.

·Allhelgonakyrkans påkostade utförande står i kontrast till de knappa ekonomiska förhållanden som Gällivare församling verkade under.

Församlingen hade vid denna tid flera andra kyrkor. I centralorten fanns den gamla kyrkan samt den nya kyrkan som tillkommit 1882. I Malmberget fanns gruvkapellet som församlingen övertagit 1919. Kapellet i Vitträsk hade tillkommit 1906. År 1942, när församlingen firade sitt 200-årsjubileum, var ytterligare tre kyrkor planerade: i Hakkas, Nilivaara och Ullatti. Projekten hade avstannat av ekonomiska skäl och på grund av andra världskriget De slutfördes senare: Nilivaara (1945), Hakkas (1956) och Ullatti (1957). Kapellet i Nikkaluokta hade däremot kunnat invigas 1942. Det tillkom genom föreningen Fjällkarlarnas klubb och bekostades av grevinnan Anna Bielke i Stockholm. Det skänktes till församlingen särskilt med tanke på områdets samiska befolkning.

·Allhelgonakyrkans utformning som gudstjänstlokal har för sin tid moderna liturgiska drag som tillkom under inflytande från den riktning inom kyrkan som kallas Den nya kyrkosynen.

Det är oklart hur diskussionerna omkring Allhelgonakyrkans utformning som gudstjänstlokal fördes. Arkitekten Hakon Ahlberg var inte specialiserad på kyrkoarkitektur, men utförandet pekar på att det fanns någon aktör som var väl insatt i tidens diskussioner om liturgisk förnyelse. Denne var sannolikt inte församlingens kyrkoherde, eftersom både grindarna och knäfallsbuntarna tillkom efterhand.

Allhelgonakyrkan illustrerar tydligt den strävan som varit viktig under 1900-talet, att anknyta Svenska kyrkans byggnader till samfundets långa historia, både som ett argument för samfundets sociala ställning i samhället och som ett tillmötesgående av församlingens förväntningar och identitetsbygge.

Luleå stift var av tradition lågkyrkligt och på grund av de knappa ekonomiska förhållandena hade de flesta kyrkorna en enkel utformning. *Ordet* och *predikan* var gudstjänsternas centrala del, vid de traditionella gudstjänsterna såväl som vid de laestadianska mötena.

I Allhelgonakyrkan syns däremot inflytandet från det som brukar kallas *Den nya kyrkosynen*. En strävan inom riktningen var att restaurera kyrkans bruk genom att återgå till ett äldre traditioner. Ett led i detta var att åter göra *nattvarden* till en viktig del av gudstjänsten. Det innebar också en vilja att ge kyrkorum, altare och liturgi en större värdighet. Denna inriktning är klart avläsbar i kyrkans disposition. Koret har en något förhöjd position och betonas genom altarringens särpräglade form som upprepas i golvet framför altaret. Altaret är stort och påkostat, murat i sten. Altaret och därmed mässan är rummets självklara centrum. Predikstolen och dopfunten är värdigt utformade, men har mer underordnade placeringar.

Altarringen har en svängd form och är försedd med grindar, som kan öppnas. Genom dem kan prästen kan skrida rakt fram till altaret på ett värdigt sätt, istället för att gå runt ringen och in från sidan. Detta öppnar även upp för möjligheten till processioner.

Den sidoställda konfirmandsalen visar på tidens önskan att bredda verksamheten genom att ge ungdomar en särskild plats i kyrkliga sammanhang.

De förändringar av kyrkans funktion som gjordes 1974 speglar hur teologiska och liturgiska förändringar påverkat gudstjänstlivet.

Vid återuppförandet anpassades kyrkan till en modern användning och nya önskemål om gemenskap i församlingen. Församlingarnas arbete utvecklades under efterkrigstiden i en mer demokratisk riktning och kraven på bekvämlighet ökade. Nya funktionella behov tillgodosågs genom byggandet av en hall där församlingen kunde mötas och samtala, av kapprum och toaletter, av större förvaringsutrymmen.

Det fanns också nya liturgiska behov för gudstjänsternas utformning. Därför kom den mindre samlingsalen att få en annan möblering och inredning än tidigare. Rune Klingert var kyrkoherde i Malmberget 1971–1989. Han hade arbetarbakgrund och kom från Ludvika. Han var specialiserad ”industripräst” och åkte efter präststudierna till England och Frankrike där industripräster fanns på verkstadsgolvet tillsammans med arbetarna. Han var först verksam i Surahammar i Västmanland och kom därefter till Vuollerim, för att sedan tillbringa sin arton sista prästår i Malmberget.

Hans skrift *En levande församling* utgavs först 1958 och sedan i omarbetad form 1983. Av skriften framgår att Klingert delvis var kritisk till Svenska kyrkans dåvarande organisationsformer. I texten reflekterade han över vad som kännetecknade en ”levande församling” i förhållande till det folkkyrkoideal som rådde. Med sin bakgrund i arbetarrörelsen hade han en vision om prästen i dialog med församlingen. Under begreppet *vasaloppsteologi* framförde han sin uppfattning att kristna människor bör ha breda kontaktytor och verka ute bland människor som saknar tro. Sin vision om folkkyrkan formulerade han i följande teser:

- En folkkyrka lever nära folket, men hon gör det i vetskap om att hon är en Guds skapelse, en fortsättning på inkarnationen, Guds människoblivande.
- En folkkyrka lyssnar på folket, inte för att anpassa sin ideologi efter folkets, utan för att kunna leva inkarnationens liv till hjälp åt människorna.
- En folkkyrka skapar gudstjänster som svarar mot folkets behov.
- Evangelium blir ett glatt budskap först när det svarar på ställda frågor och befriar från verklig nöd.
- En folkkyrka skapar sina gudstjänster tillsammans med folket.
- I en folkkyrka är gudstjänstlivet variationsrikt, eftersom människorna är olika varandra.
- I en folkkyrka är människornas kvalitet viktigare än åsikternas eventuella riktighet.
- En folkkyrka som vågar vara kyrka, d v s en Guds representant, kan erbjuda sådana realiteter som människorna inte kan skapa åt sig själva, t ex glädje, hopp.
- En kyrka är egentligen en Guds gåva till folket.
- I en folkkyrka vågar man bejaka mångfalden och ser den som ett uttryck för Guds storhet.

Klingert ställde också frågan beträffande kyrkorummets utformning:

Många av våra kyrkor är mycket vackra och dyrbara, men känner man sig hemma där? En skönhetsupplevelse kan vara mycket värdefull, men kan man få den om man mest känner sig rädd och främmande i kyrkorummet? Om inte människor får hjälp till en bastrygghet i kyrkan, får de sällan någon behållning av kyrkobesöket. Därför måste all skapande fantasi plockas fram för att skapa en hemkänsla i kyrkorummet.

De förändringar som skedde med kyrkan på 1970-talet framstår som direkta svar på Klingerts önskemål. I hemkänslan ingick en plats där ytterkläderna kunde hängas av och den stora hallen var viktig eftersom det där ”vid ingången måste folk finnas som är specialtränade på att skapa en miljö av trygghet och värme”.

För Klingert var liturgin det som församlingen skapade gemensamt. Enligt hans erfarenhet kunde alltför praktfulla kyrkorum verka hämmande på gudstjänstdeltagarna som då reducerades till åhörare. I konfirmandsalen kunde präst och församling mötas mer direkt. Rummet fick därför ny funktion som mindre gudstjänstlokal, så kallad ”lillkyrka”. De lösa stolarna orienterades nu mot östväggen, istället för som tidigare mot koret. Där uppställdes ett nytt altare, utfört som ett bord i trä. Det var placerat mitt i rummet så att mässan kunde firas *versus populum*, vänd mot församlingen. På ömse sidor om altaret uppställdes en ambo, från vilken prästen kunde tala närmare församlingen än från predikstolen. Även en enkel dopfont tillkom, för mindre dopgudstjänster. Inventarierna tillverkades i furu och gavs ett förhållandevis enkelt utförande.

Arkitekturhistoriska, konsthistoriska och estetiska värden

Värdena är relevanta på alla tre nivåer: lokalt, regionalt, nationellt

Allhelgonakyrkan är värdefull som en ovanligt påkostad och enhetligt gestaltad kyrka från 1940-talet.

Allhelgonakyrkan är värdefull som ett samlat arkitektoniskt verk i den bemärkelsen att den ger flera möjligheter till visuella och rumsliga upplevelsevärden. Konstnärlig utsmyckning, fast inredning och enskilda inventarier håller hög konstnärlig och estetisk nivå och samspelar därvid med arkitekturen till kyrkorummets helhetsverkan. Nationellt är den ett känt och etablerat arkitekturverk. Den är landets kanske mest kända kyrka från 1940-talet och i ett nationellt sammanhang är det en av Norrbottens mest kända kyrkobyggnader.

Materialen är genomgående det som vid tillkomsttiden kallades ”äkta”, det vi idag kallar naturmaterial: som trä, tegel, kalksten, järnsmide, silversmide, skinn, textilier. Generellt har utförandet varit hantverksmässigt, vilket syns i finsnickerier som stenarbeten, i måleri, textilier samt silversmide. Detta är unika kvaliteter som inte går att skapa på nytt idag.

Till det höga värdet bidrar förhållandet att kyrkan är väl bevarad och mycket välskött. Kyrkobyggnaden är i utomordentligt gott skick. Den är mycket välskött

Idag hör Allhelgonakyrkan de byggnader som måste anses omistliga ur ett nationellt perspektiv.

Som arkitektur betraktad har den i dagsläget mycket hög status. Den är utvald som en av tio byggnader att representera 1940-talet i ett kommande bokverk, *Tio byggnader som definierade 1940-talet*, som utges på Arkitektur förlag i Stockholm. Författare till artikeln är forskaren Jakob Lindblad på Konstvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet.

Allhelgonakyrkan är värdefull som representant för den riktning inom svensk kyrkoarkitektur som sökte sig tillbaka till svensk byggnadstradition för inspiration till nyskapande.

Allhelgonakyrkan tillkom i en tid när Svenska kyrkan ville förnya kyrkan genom att återanknyta till kyrkans allra äldsta tid, till vad som ibland kallades *fornkyrkan*. Inom arkitekturen var det äldsta medeltidsarkitekturen och det var dit som de traditionalistiskt intresserade arkitekterna vände sig för inspiration. Genom att återanknyta till äldre svenska byggnadskonst sökte man inspiration till nyskapande. I kyrkoarkitekturhistoriska sammanhang är den en tydlig exponent för förhållningssättet att nyskapa arkitektur med historiska referenser i en brytningstid mellan tradition och modernitet.

Som kyrkoarkitekt tillhör Hakon Ahlberg dem som i den tävlan mellan traditionalism och modernism som karakteriserat hela 1900-talet, valde att följa den traditionalistiska vägen, utan att för den skull imitera historien. Han angav själv att han valde traditionens väg, därför att han just i kyrkans fall såg särskilda kvaliteter i en arkitektur på historisk grund. Men även därför att han var övertygad om att en modern form inte skulle berika gudstjänsten, utan istället utarma den. Det traditionalistiska draget finns även inom hans villaarkitektur.

Ahlbergs intentioner med Allhelgonakyrkan finns uttryckta i den presentation han själv skrev för tidskriften *Byggmästaren* 1946.

Frågan hur en kyrkbyggnad i våra dagar skall gestaltas – traditionellt eller tidsenligt – har synts mig svår att besvara. Det första projektet gjordes redan omkring 15 år innan kyrkan började byggas; den har sedan dess vuxit i storlek och mycket har ändrats, men den har dock bevarat den första skissens traditionella karaktär i huvuddragen. Mer än en gång har jag under arbetet känt mig frestad att börja helt på nytt, kasta bort traditionen och söka något annat. Men varje gång har traditionen segrat; kanske har det berott på en bristande förmåga att finna nya former, men kanske också på en viss övertygelse om traditionens värde i detta fall. Gudstjänsten är ju till hela sin natur förknippad med tradition; lösgjord från denna blir den lika urvattnad som en nysvensk bibeltext. Att funktionalisera kyrkan vore lika paradoxalt som att rationalisera religionen.

Men om traditionen skall kunna hållas levande, måste den förnyas och få egen personlig gestaltning; imitation är traditionens självmord. På det viset fattad är traditionens väg måhända inte bekvämare än den traditionslösa formgivning. Det var alltså till detta program, som mina funderingar ledde; i vad mån jag lyckats förverkliga det, får andra döma om. Det har synts mig väsentligt att göra formerna enkla och symbolerna lättfattliga; teologiska djupsinnigheter och invecklat teckenspråk har jag sökt undvika.

Allhelgonakyrkan är värdefull genom upphovsmannen Hakon Ahlberg, som en av sin tids mest framgångsrika och betydelsefulla arkitekter och under en lång period LKAB:s särskilde bolagsarkitekt.

Hakon Ahlberg (1891–1984) samarbetade under lång tid med Grängesbergbolaget och LKAB. I Malmberget var hans första uppdrag bolagshotellet som byggdes 1930 och utformades i en elegant tjugotalsklassicism. Hans kontaktperson inom bolaget var verkställande direktör Martin Waldenström. Särskilt under 1950-talet satte han sin prägel på arkitekturen i Kiruna.

Allhelgonakyrkan är ett genom arbetat verk med höga ambitioner av denne arkitekt som både i sin samtid och senare har uppskattats för sin säkra känsla för form och gestaltning.

Ahlbergs arkitektur är intressant bland annat genom hans förhållande till modernismen, som i Sverige kallas funktionalismen. Hans arbetsätt har karakteriserats som att han ”tänkte i funktioner utan att vara funktionalist”. Han ansågs ”ha varit traditionalist, men inte för att imitera utan för att det traditionella var beprövat”. Han hörde inte till dem som helhjärtat anslöt sig när modernismen blev den dominerande arkitekturriktning från slutet av 1920-talet. Han hörde inte heller till dem som dogmatiskt omfamnade framtidsoptimismen, utan förhöll sig prövande.

Samlingen kring nationella värden karakteriserade fyrtiotalets kyrkobyggande. Men den funktionalistiska frälsningen hindrade svagare själar att återknyta till den förenklade klassicism som vuxit fram i det gamla fattigsverige, och som egentligen låg funktionalismens program ganska nära. Kyrkan i Malmberget står över all ängslig hänsyn till kollegernas fördömmande, en allvarsam och enkel gudstjänstlokal som står kyrkan i Sköndal från 1927 mycket nära och därmed också fogar in sig i den långa tradition som slöts kring 1930.

Bland hans kyrkobyggnader anses Allhelgonakyrkan vara höjdpunkten i hans produktion:

Som förvaltare av en tradition som når över tid och död har kyrkan sin centrala uppgift. Anspråkslös, allvarsam och tung, snuddar Malmbergets kyrka vid begreppet eviga värden. Lågmäld och tidlös står den för det bästa i sin generation.

Malmbergets kyrka betecknar en höjdpunkt. Hakons tidiga kyrkor i Sköndal och Mälarhöjden saknar Malmbergets självklara enkelhet, och de sena kyrkorna är tunga tegelblock som saknar det samband med det förflutna som upplevs så starkt i Malmberget. (Sjöström 1994)

·Allhelgonakyrkan är värdefull som ett exempel på att ett stort företag donerade kyrka till en församling

Allhelgonakyrkan ritades av arkitekten Hakon Ahlberg på uppdrag av gruvföretaget Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag, som var beställare och byggherre. Ett drag i inredningen är att det på flera sätt i kyrkorummet anknyts till platsen, dess historia, dess befolkning, gruvan och järnframställningen. Detta förfarande var både förr och senare vanligt när de norrbottniska råvarutillgångarna exploaterades av företag som kom ”utifrån”.

·Allhelgonakyrkan har ett högt upplevelsevärde ur estetiskt perspektiv, där arkitektur och konst bildar en samlad konstmiljö av hög kvalitet och där även en konstform som musik kommer till sin rätt genom rummet akustiska kvaliteter.

Med sina bidrag av olika konstnärer utgör Allhelgonakyrkan en samlad konstmiljö av ett oersättligt slag. Dess värde kommer heller inte att minska med tiden. Att låta olika bildkonstnärer medverka var utmärkande för det offentliga byggandet vid tiden för det svenska folkhemmets tillkomst. Det gällde både att ge rummen ett varierat uttryck och att berika ortens medborgare med konst i de offentliga rummen av både pedagogiska och demokratiska skäl.

Även musiken som konstform kommer väl till sin rätt i kyrkorummet. Bland musiker i Norrbotten anses att ”näst Kiruna har Malmbergets kyrka norra Norrbottens bästa akustik”. Det anses bland körsångare vara en ”lättisjungen” lokal.

·Allhelgonakyrkan är av särskilt konsthistoriskt intresse för framtida forskning genom de många referenserna till svensk byggnadskonst och till platsen, dess natur och historia samt till samhälle och arbetsliv.

Hur detta ska tolkas är en öppen fråga. Kanske var det ett utslag av det som brukar kallas ”kritisk regionalism”? Begreppet brukar användas för att karakterisera verk som innebär ett slags anpassning till platsen, till *genius loci*, ”platsens själ”, men med ett självständigt förhållningssätt till byggnadsuppgiften.

Det finns exempelvis referenser till samer och nybyggare i många arkitektoniska och konstnärliga sammanhang hos industrieföretag verksamma i Norrbotten. Det gäller inte enbart gruvverksamhet, utan även för exempelvis Vattenfalls byggande.

Utifrån dagens forskningsläge kan vi bara fråga oss vad detta betyder. Var syftet att på ett respektfullt sätt lyfta fram platsens kultur och ställa den i relation till samtidens arbetsliv? Eller var bilderna ett försök att visa på utveckling, där kristnandet av samerna och den laestadianska väckelsen lett fram till samtidens kyrkorum? Var det ett försök till att inkludering av minoriteterna i kyrkans hägn? Eller var det ett utslag av exotism eller esteticism?

Bebyggelsehistoriska värden

Värdena är relevanta på alla tre nivåer: lokalt, regionalt, nationellt (som riksintresse)

Allhelgonakyrkans tillkomst och placering ovanför Kaptensvägen, liksom rivningen och återuppförandet i Finnstan är en väsentlig del i samhällets bebyggelsehistoria.

Kulturlandskapet omkring Malmberget fick sin karaktär av malmkropparnas belägenhet. Den viktigaste malmkroppen var från början Kaptensmalmen och det var paradoxalt nog på denna, den största av malmkropparna, som samhället kom att byggas.

Gällivare malmbergs naturresurser var kända sedan 1600-talet och dagens brytning har en lång förhistoria. Järnmalmen började utvinnas i liten skala 1742. När malmbanan nådde fram till gruvberget 1888 var transportproblemet löst och en mer omfattande industriell brytning kunde starta. Med gruvindustrin kom en ny byråkratisk maktstruktur till platsen, som totalt kom att genomsyra samhället och det liv som där levdes. Samhällets olika funktioner samt dess sociala skiktningar satte sin prägel på den fysiska miljön såväl som på människornas mentalitet.

Under det som kan betecknas som samhällets pionjärskede (efter järnvägens tillkomst 1888) drev behovet av bostäder och samhällsservice fram en snabb strukturell förändring av platsen. Bolagsområdet lokaliserades i närheten av gruvarbetsplatserna. Järnvägen byggdes också så nära brytningsplatsen som möjligt. Nedanför järnvägen etablerades ett område för enskild bebyggelse. En kåkstad växte fram. Det uppstod en uppdelning mellan bolagssamhälle och komplementsamhälle.

År 1898 färdigställdes Malmbergets första stadsplan, utarbetad av ingenjören Henrik Wennerström på länsstyrelsens uppdrag. Nu etablerades den tredelade struktur som kom att karaktärisera Malmberget. Samhällets organiserades i ett stadsplanelagt område, ett järnvägsområde samt ett bolagsområde. Samtidigt började kåkstaden att saneras bort. Municipalstyrelse för samhället inrättades 1908. Då fastställdes att Wennerströms stadsplan skulle gälla för det nya municipalsamhället och att byggnads-, ordnings-, brand och hälsovårdsstadgor skulle gälla.

Stadsplanen var fullt utbyggd vid 1920-talets slut. 1931 reviderades stadsplanen för att ny mark skulle kunna inkorporeras. På 1940-talet uppfördes allmänna byggnader längs Kaptensvägen: 1940 badhus, 1942 samrealskola, 1944 kyrka. Skolan och kyrkan skänktes av bolaget till samhället. År 1942 bekostade LKAB också uppförandet av yrkesskolan i parkområdet.

Municipalsamhället avvecklades 1960 och Malmberget blev en del av Gällivare kommun. Under 1960- och 70-talen var Malmberget Gällivare kommuns största tätort. Ungefär samtidigt framstod två stora förändringsfaktorer för Malmbergets del: det blev klart att det i framtiden skulle bli nödvändigt att bryta malm under samhället och att järnvägen skulle flytta från centrum. Järnvägsområdet öppnades för exploatering och planlades 1964. Här, samt på stadsplaneområdet intill, växte nu ett nytt modernt centrum fram med köpcentrum, bostäder, butiker, skolor och fritidsanläggningar som sporthall och simhall, väl integrerade nära ett grönskande

parkområde. Focuskvarteret med det karakteristiska höghuset byggdes under 1960-talets första år.

Denna expansion i Malmbergets västra del skedde ungefär samtidigt som rivningar utplånade samhällets historiska centrum. På 1950-talet började gruvdriften vid Kaptensmalmen att påverka bebyggelsen. Gropen var först ett dagbrott, som växte till en jätteklyfta genom markens underminering och påföljande ras. På 1960-talet började gropen äta sig in i samhället och påverka utvecklingen. Den första stora rivningen i Malmberget var när läroverket vid Kaptensvägen som revs på 1970-talet. Stora områden utrymdes och bebyggelsen revs, däribland viktiga offentliga byggnader som kyrka, skola, badhus och föreningslokaler. Nya Folkets hus, Nordan, invigdes 1973, samtidigt som det gamla folkets hus revs. Allhelgonakyrkan återuppfördes 1974.

Samhällets bebyggelse har generellt sett varit relativt småskalig, med Focushuset i centrum som pregnant undantag. Arkitekturen var en tidstypisk vardagsarkitektur av god kvalitet. Delar av byggnadsbeståndet utmärkte sig dock genom högre arkitektoniska kvaliteter, bland dem framför allt kyrkan och det nu rivna bolagshotellet, båda ritade av Hakon Ahlberg.

Teknik- och industrihistoriska värden

Värdet är framför allt betydelsefullt på nationell nivå

Inom teknik- och industriminnet Norrbottens teknologiska megasystem kan Svenska kyrkan ses som stödjande funktion och en viktig samhällsaktör, vars synliga uttryck är Allhelgonakyrkan.

När Riksantikvarieämbetet 1999 gjorde ett urval av landets tio viktigaste industriminnen, var "Norrbottens teknologiska megasystem" ett av dem. Begreppet är hämtat från en artikel från 1998 av teknikhistorikern Staffan Hansson, som visade på att malmbanan, gruvbrytningen i Malmfälten, Porjus kraftstation samt Bodens fästning är stora tekniska system, så ömsesidigt beroende av varandra att det är möjligt att se dem som delar av ett teknologiskt megasystem.

Ett teknologiskt, eller sociotekniskt system, är ett begrepp som innefattar såväl det tekniska systemet i sig, som de människor och organisationer som bygger, driver och använder systemet. Till sammanhanget hör också relevanta regelverk och ekonomiska förhållanden. Ytterst syftade det teknologiska megasystemet i Norrbotten till produktion av järnmalm.

Svenska kyrkan som organisation och Allhelgonakyrkan som samlingsplats kan i detta sammanhang ses som stödjande verksamheter, som spelade en viktig roll för samhället Malmberget.

Kulturhistoriska värden utifrån regional nivå

·Ur ett bebyggelsehistoriskt perspektiv är Allhelgonakyrkan ovanlig i Norrbotten, som en av endast fem murade kyrkor byggda 1901–1950.

Allhelgonakyrkan är i förhållande till det övriga kyrkobyggandet i Norrbotten mycket ovanlig. Under 1900-talets första hälft byggdes 31 kyrkor i länet. Åren 1901–1925 uppfördes 13 kyrkor, varav alla utom en byggdes i trä. 1926–1950 uppfördes 18 kyrkor, varav 16 i trä och 4 i putsat tegel.

De fem murade kyrkor som uppfördes under femtioårsperioden är Hortlax 1917, Töre 1936, Forsnäs 1939, Överkalix 1943 och Malmberget 1944.

Den kyrka i Norrbottens som ligger närmast Allhelgonakyrkans gestaltning är Edefors kyrka i Boden. Den ritades av John Åkerlund och invigdes 1928. Båda kyrkorna har klöverbladssvalv och hämtar inspiration från äldre svensk byggnadskultur. Men medan Edefors ligger nära nationalromantikens formuppfattning och unglyrkorörelsens idéer om liturgi, är Allhelgonakyrkans formspråk mer modernistiskt och ligger närmare den nya kyrkosynens liturgiuppfattning.

·Eftersom kyrkan uppfördes och bekostades av gruvföretaget LKAB fick församlingen en kyrka med mer påkostat utförande än annars skulle ha varit möjligt.

Ur ett regionalt perspektiv är Allhelgonakyrkan i Malmberget en solitär som sticker ut genom sina höga arkitektoniska, estetiska och konstnärliga värden. Att LKAB bekostade kyrkan innebar att den blivande församlingen fick en mer påkostad kyrkobyggnad än annars skulle ha varit möjligt. Beroende på LKAB:s roll som beställare och donator kunde kyrkan byggas och inredas på ett ytterst påkostat sätt. En ”vanlig” församling i Norrbotten byggde däremot kyrka under knappa ekonomiska förhållande. Bidragande till den goda ekonomin var de stora vinster som gruvföretaget hade gjort på järnmalm under andra världskriget.

Kyrkan är också ovanlig på det sättet att den var en av ytterst få kyrkor som byggdes under andra världskriget. Landet hade brist på arbetskraft, men LKAB kunde igångsätta projektet genom att hävda att de arbetare som deltog var medicinskt oförmögna att utföra annat arbete.

Kulturhistoriska värden utifrån lokal nivå

Allhelgonakyrkans lokalhistoriska värde kan beskrivas utifrån flera aspekter:

Ur ett lokalt perspektiv har kyrkan bidragit till det kollektiva livets utformning på orten. Allhelgonakyrkan har varit arena för det lokala kyrkolivet i alla dess skeden under nästa åttio år. Detta innebär att de flesta av dagens orsbor oavsett generationstillhörighet, liksom utflyttade orsbor, delar minnen och erfarenheter av kyrkorummet som arena för livets högtidstillfällen såväl som enklare gudstjänster.

·Identitetsvärde

Allhelgonakyrkan är ortens viktigaste karaktärsbyggnad och bidrar till orsbornas (och tidigare orsborns) identitet och anknytning till orten. Till kyrkomiljöns värde bidrar förhållandet att andra representativa, offentliga byggnader saknas i samhället. Eftersom Gällivare och inte Malmberget, har varit kommunens centralort finns exempelvis inget stadshus.

Som karaktärsbyggnad är kyrkan en identitetsskapande symbol och en rumslig orienteringspunkt som landmärke för samhället och närmiljön. Den vittnar om bygdens historia och har under lång tid varit en plats för religiös gemenskap och tradition, liksom för andliga, estetiska och musikaliska upplevelser.

Att kyrkan är Malmbergets enda kyrka förstärker detta identitetsvärde. Inte heller i Koskullskulle finns någon kyrka, utan enbart en enklare gudstjänstlokal. Identitetsvärdet är av den karaktären att det åtminstone delvis skulle kunna ”flytta med” om kyrkan återuppfördes på annan plats.

·Kontinuitetsvärde

Kyrkan som flyttades från samhällets historiska centrum är den enda bevarade byggnaden från detta område, som totalt utplånades genom rivningar på 1960- och 1970-talen. Till det som revs hörde också det första gruvkapellet från 1896. Allhelgonakyrkan står med andra ord för den kyrkliga kontinuiteten. Men den representerar också kontinuiteten från samhället Malmbergets historiska centrum. Även kontinuitetsvärdet är ett ”flyttbart” värde.

·Personhistoriskt värde

Ur ett lokalt perspektiv har Allhelgonakyrkan ett högt personhistoriskt värde. Trots att tillkomsten och byggandet styrdes av gruvförtaget, är kyrkan ändå resultatet av många lokalt verksamma personers, av hantverkare och LKAB-anställdas arbeten. För träarbeten svarade Henry Mellbin, Hans Hermansson, Ragnar Pettersson och Stefan Johansson. Som målare arbetade Ragnar Ödman, Ragnar Johnsson, Bertil Haggren, Martin Isaksson, Karl Ödman och Bertil Fällman. De stenhuggare som bland annat byggde altaret i svartmalm hette O.A. Nordström, A. Larsson och K.W. Wuopio. För elektriska installationer ansvarade Ernst Wasserman, Ragnar Jansson, Levi Vinblad och Görlof Ahlgren. När takmålningarna tillkom assisterades konstnärerna av Saga Jonsa och Martin Isaksson.

Inredningen i sidoskeppet är tillverkad av Anders Lind, Fale Solstam och Elsa Blomgren-Frost i samverkan med Allhelgonakyrkans syförening.

Det personhistoriska värdet är också knutet till de personer som nyttjat, arbetat och verkat i kyrkan samt de sociala relationer som uppstått mellan människorna. Det finns en kortfattad historik över församlingen författad av Rune Klingert, som tyvärr inte har återfunnits nu. Annars återstår församlingens historia att skriva.

·Miljömässigt och bebyggelsehistoriskt värde i Finnstan

Kyrkan och klockstapeln bildar en miljömässig enhet tillsammans med prästgården och församlingshemmet som ligger på rad längs Masgatan, ovanför Gällivarevägen. Dessa byggnader tillkom på 1970-talet i samband med att kyrkomiljön flyttades till platsen. De ritades av samme arkitekt som kyrkan, Hakon Ahlberg, och har både arkitektoniska och miljömässiga värden, som exempel på vad som kan kallas ”god vardagsarkitektur”. Dessa värden är inte flyttbara, utan kommer att gå förlorade vid den framtida rivningen.

Källor och litteratur

Arkiv

Antikvarisk-Topografiska arkivet (ATA), Stockholm: ritningar.

Muntliga uppgifter

Samtal med musiker i Norrbotten.

Internetpubliceringar

Plattform Kulturhistorisk värdering och urval: Grundläggande förhållningssätt för arbete med att definiera, värdera, prioritera och utveckla kulturarvet.

Riksantikvarieämbetet 2015. www.raa.se

Otryckta rapporter

Allhelgonakyrkan, Malmberget, Norrbottens län: Förslag till vård- och underhållsplan, Norrbottens museum & Piteå museum 2003.

Aro, Jeanette, *Karaktärisering Malmbergets Allhelgonakyrka*, Länsstyrelsen i Norrbotten 2003.

Björckebaum, Mia & Mossberg, Monica, *Kan kulturhistoriskt värde flyttas? En rapport kring kulturmiljöers betydelse för social resiliens, projicerat på Kirunas stundande flytt*, KMV forum AB 2007.

Elmén Berg, Anna, *Malmberget och Koskullskulle – fördjupad riksintressebeskrivning*, Piteå museum, Länsstyrelsen i Norrbotten m.fl. 2010.

Kulturarvet som resurs i framtidens Malmfälten, Rapport från Riksantikvarieämbetet 2009.

Olsson, Inger, *Kulturmiljöanalys Malmberget – etapp 3*, Gällivare: Tyréns 2017.

Tryckta källor och litteratur

Ahlberg, Hakon, ”Malmbergets kyrka”, *Byggmästaren* 1946.

Brunnström, Lasse, ”Det modernistiska Kiruna”, *Kiruna: Staden som konstverk*, Stockholm: Waldemarsudde 1993.

Dahlberg, Markus, ”Kulturmiljövården och rivningen av Maglarps nya kyrka i ett nationellt perspektiv”, *Maglarp: Kyrkan som försvann* (red. Markus Dahlberg, Thomas Romberg & Jes Wienberg), Riksantikvarieämbetet 2010.

Elmén Berg, Anna, *Fem ödekyrkor i Norrland: Kyrklig förnyelse, kulturminnesvård och kyrkorestaureringar vid 1900-talets början*, diss. Umeå universitet: Institutionen för konstvetenskap, Umeå 1997.

Elmén Berg, Anna, Järnfeldt-Carlsson, Marta & Åman, Anders, ”Från Adak till Övertorneå: Alfabetiskt inventarium över Övre Norrlands kyrkor med kommenterade historiska kartor”, *Bebyggelsehistoriska tidskrift nr 22/1991*.

Elmén Berg, Anna, *Medeltidskyrkornas modernisering: Den svenska restaureringsdiskursen och kyrkliga moderniseringsprocessen ca 1925–1975 med exempel från Övre Norrland*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, Arcus Sacri nr 3, Uppsala 2017.

Eriksson, Lotta, "Gör en kyrka någon skillnad?", *Maglarp: Kyrkan som försvann* (red. Markus Dahlberg, Thomas Romberg & Jes Wienberg), Riksantikvarieämbetet 2010.

Forsström, Gösta, *Malmberget: Malmbrytning och bebyggelse*, Gällivare 1973.

Grapenson, Jöran, *Anteckningar om Gällivare sockens tidigare historia*, Göteborg 1942.

Gröning, Lotta, "Präst i industriland: Ett möte med Rune Klingert", *Från bygd och vildmark* 2000/2001.

Hansson, Staffan, "Malm, räls och elektricitet: Skapandet av ett teknologiskt megasystem i Norrbotten 1880–1920", *Den konstruerade världen: Tekniska system i historiskt perspektiv*, Eslöv 1998.

Hållén, Agneta, *Nya svenska kyrkor: Del III: Norrland*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet 1998.

Johansson, Britt-Inger, "Allhelgonakyrkan i Malmberget", *Norrboten 2007*.

Kiruna: Staden som konstverk, Stockholm: Waldemarsudde 1993.

Klingert, Rune, *En levande församling*, Älvsjö: Verbum 1983.

Lindblad, Jakob, "Kyrkorna 1860–1950, Sockenkyrkorna: Kulturarv och bebyggelsehistoria, (red. Markus Dahlberg & Kristina Franzén), Riksantikvarieämbetet 2008.

Luleå stift 1904–1981: Församlingar och prästerskap, Umeå: Kungl. Skytteanska samfundets handlingar nr 25/1982.

Pettersson, Nina, *Svenska industriminnen: Erfarenheter av utveckling och samverkan*, Riksantikvarieämbetet 2006.

Rudberg, Eva & Paulsson, Eva (red.) *Hakon Ahlberg: Arkitekt och humanist*, Stockholm: Bygghälsningsrådet 1994.

Schwanborg, Ingrid, *Kulturhistorisk karakterisering och bedömning av kyrkor – en handledning för kulturmiljövården och Svenska kyrkan*, Riksantikvarieämbetet 2005.

Sjöholm, Jennie, "Malmberget och Kiruna – lika men olika", *Norrboten 2010*.

Sjöström, Ingrid, "Efterskrift", *Nya svenska kyrkor: Del III: Norrland*, Stockholm: Riksantikvarieämbetet 1998.

Sjöström, Ingrid, "Kyrkobyggnad till salu" – "Kyrkorum att hyra": Ny användning för gamla kyrkor?" *Bebyggelsehistorisk tidskrift* 53/2007.

Sjöström, John, "En konstruktiv skeptiker – Hakon Ahlbergs arkitektursyn", Sotoca, Adolf, "Mer än en stad: Kiruna i Norrbottens teknologiska megasystem", *Kiruna forever*, Stockholm: Stockholm: Arkitektur förlag 2020.

Svensson, Birgitta & Wetterberg, Ola (red.), *Malmberget: Strukturella förändringar och kulturarvsprocesser – en fallstudie*, Stockholm 2008.

Svensson, Rebecka, "Malmberget – vara eller bevara?", *Norrboten 2010*.

Unnerbäck, Axel, *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*, Riksantikvarieämbetet 2002.